

וַיְהִי בְּנִסְעֵ הָאָרוֹן

המקום הזמני

המעיון בפרשת בהעלותך יבחין בשני פסוקים המוקפים בסימנים מוזרים. הסימן המוזר הזה הוא האות נו"ן כשהיא הפוכה.

פסוקים אלה מוכרים לנו ונאמרים מידי שבת בשבתו בשעת פתיחת ההיכל; האחד נאמר בהוצאת ספר התורה, והשני – בהחזרתו לארון הקודש בסיום הקריאה:

1. "וַיְהִי בְּנִסְעֵ הָאָרוֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, קוּמָה ה' וַיִּפְצוּ אֵיבֵיהֶּ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאֵיךְ מִפְּנֵיךְ".
2. "וּבְנַחַה יֹאמֶר, שׁוּבָה ה' רַבְבוֹת אֱלֹפֵי יִשְׂרָאֵל".

(במדבר י, לה-לו)

מה פשר הסימנים המוזרים האלה, המופיעים משני צדי פסוקים אלה? מה שברור הוא, שהסימן הפותח והסימן הסוגר הופכים את שני הפסוקים האלה לחטיבה נפרדת.

חז"ל גילו לנו, שפרשה זאת אינה מונחת במקומה האמתי. מיקומה הנוכחי הוא זמני, ויבוא יום והיא תחזור למקומה הטבעי. מקומם הטבעי של פסוקים אלה הוא בפרשת הדגלים המופיעה בפרשת במדבר. זוהי פרשייה העוסקת בסדר חגיגת שבטי ישראל על דגליהם סביב לאוהל מועד.

הגמרא במסכת שבת מתייחסת לנושא זה באמירה לא ברורה:

"רבן שמעון בן גמליאל אומר:

עתידה פרשה זאת שתיעקר מכאן ותכתב במקומה.

ולמה נכתבה כאן? כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שנייה...

(שבת קטו:)

והיכן מקומה? אמר רב אשי: בדגלים".

שתי שאלות מתעוררות כאן:

1. מה פירוש "עתידה פרשה זאת שתיעקר מכאן ותכתב במקומה"? האם ספר התורה ייכתב מחדש בצורה אחרת?
2. למה מתכוונת הגמרא באמרה: "להפסיק בין פורענות ראשונה לשנייה"? לא נוכל להשיב על שתי השאלות האלה, לפני שנעיין בפרשה.

■ וַיִּסְעוּ מֵהַר ה'

פרשת "וַיְהִי בְּנִסְעֵ הָאָרֶץ" ממוקמת בין שתי התרחשויות המוגדרות "פורענויות", כמובא בגמרא שצוטטה לעיל. הפורענות השנייה מתארת את השִׁרְפָה שפרצה במחנה ישראל בעקבות התמרמרותם על ה':

"וַיְהִי הָעַם כְּמִתְאַנְנִים רַע בְּאֶזְנֵי ה', וַיִּשְׁמַע ה' וַיַּחַר אָפוֹ, וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בְּקִצָּה הַמַּחֲנֶה".

(במדבר יא, א)

זוהי הפורענות השנייה.

ומהי הפורענות הראשונה?

נתבונן בפסוק שמופיע לפני "וַיְהִי בְּנִסְעֵ הָאָרֶץ"; לכאורה, הוא לא אומר לנו מאומה:

(שם י, לג)

"וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים...".

מה כל כך רע בנסיעה הזאת?

נשוב וננתח את אופן המסע של עם ישראל לאחר טביעת המצרים בים סוף, ונשווה בין שני המסעות:

(שמות טו, כב)

"וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף...".

בים סוף משה מסיע את ישראל בעל כורחם. לעומת זאת, **בהר ה'** – העם נוסע מעצמו. **בים סוף** אנו יודעים את סיבת העִקְבָּה. שם היה העם עסוק בביזת מצרים, ולא רצה להיפרד כל כך מהר מגדות ים סוף.

מה קרה כאן? מדוע רצו להתרחק כל כך מֵהַר מֵהַר סיני?

הגמרא במסכת שבת, דורשת בשם רבי חמא ברבי חנינא:

(שבת קטז.)

"וַיִּסְעוּ מֵהַר ה'" – שסרו מאחרי ה'".

פירוט נוסף נמצא במדרש 'ילקוט שמעוני' ומוזכר בפירוש הרמב"ן והתוספות:
 "שנסעו מהר סיני בשמחה, כתינוק הבורח מבית הספר".

יש לנו כאן גם משל וגם נמשל.

המשל: ילד בורח מבית הספר כי הוא חושש פן יטילו עליו עוד ועוד דרישות ומשימות. בעיני הילד, כל שעת חיוב בלמידה, מגבילה את חירותו. כל יום הוא מתבשר על עוד ועוד איסורים והגבלות.

הילד אינו מבין שהמורים בבית הספר רוצים בטובתו ומכינים אותו להתמודד בהצלחה מול אתגרי החיים. מדוע אין הילד מבין זאת?

בעייתו של ילד זה היא חוסר אָמון במערכת החינוך. ייתכן שאין לו כלים מתאימים, וייתכן שהמערכת לא נקטה בצעדים הנכונים כדי להגביר בו את האָמון.

הפתרון הוא בהחזרת אָמון הילד במחנכיו. עלינו להפנים בו את ההכרה, שכל מה שמחנכיו עושים הוא אך ורק למענו ולמען רווחתו העתידית. אם נצליח לשכנעו, נוכל למנוע את הידרדרותו במסלול הכעס, ההתנגדות וההתפרקות.

הנמשל: עם ישראל בורח מהר סיני מחשש פן יסיפו עליו עוד ועוד מצוות וחובות. גם כאן הגורם הוא חוסר אָמון בה'. עם ישראל לא הפנים שכל המצוות והחוקים נועדו להעניק לנו חיי נצח והם נובעים מאהבתו אלינו ולא חלילה להיפך. זוהי הפורענות הראשונה שאליה התכוונה הגמרא.

■ כְּאֶשֶׁר יִשָּׂא אִישׁ אֶת בְּנוֹ

נתבונן בדברי התוכחה, שמשמיע משה רבנו באזני עם ישראל:

"וְתִרְגְּנוּ בְּאֵהֲלֵיכֶם וְתֹאמְרוּ: בְּשִׁנְאֵת ה' אֶתְנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, לָתֵת אֶתְנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידָנוּ".
 (דברים א, כז)

יש כאן ביטוי מזעזע לחוסר האָמון בה'. זוהי תמצית התחושה המסולפת והמופרכת, ההורסת וממוטטת את כל הבנין. כאן בדיוק טמון היסוד הרעוע, שעד שלא נתקן אותו, לא נצליח להתקדם.

איך זה ייתכן, שכל הנסים והמופתים ששברו את עולו של מלך מצרים והוציאו עם עבדים לחירות עולם, ישמשו בעיני חלק מן העם כאמצעי להשמדת עם ישראל?

איך זה יכול להיות, שעם ישראל שלא נפלה שיערה משערות ראשו בכל מכות מצרים, ואשר ניצל מחיל מצרים שביקש להשמידם, יחשוב שהוא עם שנוא על ידי ה'?

הרי זהו בדיוק הטיעון שהשמייע משה רבנו בדברי הסנגוריה על עם ישראל לפני ה':

”פֶּן יֹאמְרוּ (הגויים) הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִמִּצְרַיִם מִשָּׁם מִבְּלִי יְכַלֵּת ה' לְהַבְיֵאֵם אֶל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם, וַיִּשְׁנֹאֲתוּ אוֹתָם הוֹצֵיאֵם לְהַמְתָּם בְּמִדְבָּר.” (דברים ט, כח)

רק הגויים עלולים לומר זאת ולא חלילה עם ישראל. איך יכול עם ישראל אפילו לחשוב כך!?

עלינו לזכור את האמת ולהתבונן מה עושה ה' למעננו.

האמת היא, שה' נושא אותנו על כתפו לאורך כל הדרך, מתוך אהבתו ודאגתו אלינו.

רעיון זה יומחש היטב בעזרת הסיפור העממי הבא:

לילה אחד אדם חלם שהוא הולך על שפת הים.

הוא מטייל יחד עם מלאך.

בשמים הבזיקו תמונות מתוך החיים.

בכל תמונה שהבזיקה בשמים הבחין בשני זוגות עקבות רגלים שהיו בחול.

זוג אחד – שלו, זוג אחר – של המלאך.

הביט האדם בעקבות והבחין כי פעמים רבות יש רק זוג אחד של פסיעות לאורך הדרך.

הוא גם הבחין כי זה חוזר על עצמו בתמונות העצובות של חייו.

פונה האדם אל המלאך ושואל:

מלאכי! אתה אמרת לי, שכאשר אחליט ללכת אחריך, תלווה אותי לאורך כל הדרך.

אך שמתני לב, שדווקא בתקופות הקשות בחיי הבחנתי בעקבות של זוג אחד בלבד.

מדוע בזמנים שנזקקתי לך ביותר – נטשת אותי!?

עונה לו המלאך:

בני! אני אוהב אותך ולעולם לא אעזוב אותך.

באותן תקופות שבהן היה סבלך כה רב ושם אתה רואה רק זוג אחד של עקבות,
לא היו אלה עקבותיך.
היו אלה עקבותיי שלי, בעת שנשאתי אותך על כתפיי.
נשוב אל הפסוק הזה:

"ובמדבר אשר ראית אשר נשאף ה' אלהיך פאשר ישא איש את בנו, בכל הדרך
אשר הלכתם..."

(דברים א, לא)

ה' נשא אתכם על כפיו לאורך כל הדרך; העקבות במדבר, הם של הקב"ה בלבד.
נצטט את תוכחת משה רבנו לישראל:

"ובדבר הזה אינכם מאמינים בה' אלהיכם".

(שם, פסוק לב)

מהו "הדבר הזה"?

הנה ההמשך:

"ההלך לפניכם בדרך לתור לכם מקום להנחתכם, באש לילה לראתכם בדרך אשר
תלכו בה ובענן יומם".

(שם, פסוק לג)

דעו לכם, כי באותה שעה שאתם בורחים מה' פן יכביד ידו עליכם במצוות נוספות,
בה בעת הוא מחפש עבורכם מקום אידיאלי לחנייה. הוא מחולל את עמוד האש
והענן, כדי להוביל ולהנחות אתכם במדבר המסוכן.

לא לחינם אנו חוזרים על המשנה הבאה פעם אחר פעם, לפני שמקדשים את שם
ה' באמירת קדיש:

"רבי חנניא בן עקשיא אומר: רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם
תורה ומצוות".

(משנה, סוף מסכת מכות)

המצוות לא באו כדי לכופף אותנו ולהגביל אותנו; להיפך, הם באו כדי לזכות
אותנו בחיים הנצחיים. זוהי הסיבה לריבוי מצוותיה של התורה.
נשוב אל פרשת "ויהי בנסע הארץ".

הפסוק הקודם הוא: "ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים..."

מה עושה ה' באותה שעה?

"...וארון ברית ה' נסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה".

(במדבר י, לג)

בדיוק באותה שעה בה ישראל מפרשים בצורה מסולפת את כוונת ה' להכביד עליהם, ה' מחפש עבורם מקום למנוחה. כעת נבין טוב יותר את כוונת הגמרא שהובאה לעיל, ואשר ביארה שפרשת "וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ" הונחה כאן כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לשנייה. כלומר, יש כאן רמז. אילו היינו עוצרים את הסחף מיד אחרי הבריחה מהר ה' על ידי שנכיר וניווכח כי ה' אוהב אותנו ומחפש עבורנו רק את הטוב, היינו יכולים למנוע את הפורענות השנייה שהיא התמררות נגד ה', המובילה לעונש השַׁרְפָּה. היינו יכולים למנוע גם את חטא התאוה שהתרחש מיד אחרי שקיעת האש. זה מסביר גם את דברי הגמרא שעתידיה פרשה זו להיעקר מכאן ולהיכתב במקומה. אין הכוונה לכתיבה מחודשת של ספר התורה, אלא הכוונה שיבוא יום באחרית הימים שבו יכיר עם ישראל בחסד ה' הנטוי עליו כל הזמן. אז לא תהיינה סטיות אחרי אלוהים אחרים וממילא לא תהיינה פורענויות. תפקידו של ארון הברית יהיה להילחם את מלחמות ישראל, ולאחד אותם לגוי אחד בארץ בהיותו ניצב במרכז מחנה ישראל.

נוני"ם

היכן מקומה המקורי של פרשת "וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ"? רש"י לוקח אותנו לפרשת במדבר, וזאת על פי דברי רב אשי בגמרא שהזכיר את פרשת הדגלים. על פי זה, הכוונה היא לפסוק הבא:

"וַיִּנְסַע אֶהָל מוֹעֵד מִחֲנֵי הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֵת..." (במדבר ב, יז)

כאן, במקום הזה היה ראוי לכתוב: "וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה...". מהו אם כן, הרמז בשני הנוני"ם ההפוכים האלה? רַבְּנוּ בחיי מציין כאן רמז מופלא. ישנן חמישים פרשיות (פתוחות וסתומות) מהמקום ההוא ועד המקום הזה. נו"ן בגימטרייה – 50. הן הפוכות כדי לרמוז, שיש לחזור למקום ההוא המרוחק 50 פרשיות. נמשיך ונעמיק בשני הפסוקים המופלאים האלה.

שמונים וחמש אותיות

הגמרא במסכת שבת קובעת:

"ספר תורה שבלה, אם יש בו ללקט שמונים וחמש אותיות כגון פרשת 'זיהי בנסוע הארון' - מצילין אותו מפני הדלקה (אם פרצה בשבת), ואם לאו - אין מצילין".
(שבת קטו:)

המדובר הוא באיסור שהטילו חכמים על הוצאת חפצים מבית בוער בשבת, מחשש שמא יבואו לכבות את הדלקה. בין שאר היוצאים מן הכלל שהתירו חכמים להציל, הם כתבי קודש. לאור זאת, התירו להציל אפילו ספר תורה בלוי, שרובן המוחלט של אותיותיו דהה. ההיתר מותנה בכך שנשארו מכל הספר לפחות 85 אותיות שלמות.

המספר הזה "שמונים וחמש אותיות" הוא מספר האותיות בפרשת "וְיִהְיֶה בְּנִסְעֵ הָאָרֶץ", והוא השיעור המזערי להחלת קדושת ספר תורה. נצטט שוב את פרשת "וְיִהְיֶה בְּנִסְעֵ הָאָרֶץ":

"וְיִהְיֶה בְּנִסְעֵ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, קוּמָה ה' וַיִּפְצוּ אֵיבֵיךָ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאֵיךָ מִפְּנֵיךָ. וּבְנַחַח יֹאמֶר, שׁוּבָה ה' רַבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל".
(במדבר י, לה-לו)

ארון הברית נושא שלושה דברים. גם את שם ה', גם את שם ישראל וגם את התורה שהיא הברית בין ה' ובין ישראל. ארון הברית הוא המוציא והמביא את עם ישראל. הוא מוציאם למערכה קרבית והסתעפויותיה, והוא מכנסם למחנה אחד ומאוחד.

יוצא אפוא, שהנהגתו האלוקית והשמימית של עם ישראל היא תמצית קדושת ארון הברית וספר התורה.

המספר 85 מתחלק לשני מספרים: 63 + 22.

למה רומזים שני מספרים אלה?

נפתח במספר 'עשרים ושתיים'.

"שׁוּבָה ה' רַבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל" - הפסקה "רַבְבוֹת אֲלֵפֵי", כוונתה לשתי רבבות (היינו עשרים אלף) ושני אלפים (מיעוט רבים - שניים).

ואכן, כך הגמרא מציינת במקביל:

”אִין הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה עַל יִשְׂרָאֵל פְּחוֹת מְעַשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף.” (בבא קמא פג.)

בנוסף, פסקה זאת מכילה עשרים ושתיים אותיות. יש כאן הקבלה יסודית במספר 'עשרים ושתיים', בין מספר האותיות לבין מספר האנשים.

יש להעיר, כי בשעה שפקד משה את הלויים, עמד מספרם על עשרים ושניים אלף. כלומר, היה במנינם המינימום הדרוש כדי שהשכינה תשרה עליהם ברמה של מורי דרך העם.

נעבור כעת למספר 'ששים ושלוש'.

על פי הכלל של "רַבְבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל" המספר ששים ושלוש יהפוך ל'שישים רבבות ושלושת אלפים'.

זהו בדיוק מספרם של בני ישראל באותה שעה, שעמד על 603,350 (רבבה – 10,000). דרך אגב, זוהי אחת הסיבות למניין בני ישראל במדבר.

שלוש פעמים נמנו בני ישראל במדבר:

1. בשנה הראשונה לצאתם ממצרים.

2. בשנה השנייה (אחרי חטא העגל).

3. בסוף ארבעים שנה (אחרי שמתו כל דור המדבר).

בכל שלושת המנינים האלה, לא פחת מנינם מהמספר היסודי של שישים ריבוא (600,000).

יוצא אפוא, שפרשת "וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ" מרמזת על מספר בני ישראל שעליהם שרתה שכינת ה' (63), ועל מספר בני לוי (כולל כוהנים) שעליהם שרתה שכינה מתוקף היותם משרתי ה' ומורי דרך העם (22).

כלומר בסך הכול – $85 = 22 + 63$.

משום כך תיחשב פרשייה זו לספר בפני עצמו, כפי שמציינת הגמרא:

”רבי אומר, לא מן השם הוא זה (פרשייה זו מופרדת לא מן הטעם שנזכר לעיל) אלא

(שבת קטז.)

מפני שספר חשוב הוא בפני עצמו.”

כלומר, ששני פסוקים אלה מהווים חטיבה הנחשבת לספר בפני עצמו כמו בראשית, שמות וכו'.

על פי זה, מניין החומשים בספר התורה אינו חמש, אלא שבע; כלומר, פרשייה זו מחלקת את ספר במדבר לשלושה ספרים: מתחילת הספר ועד כאן, פרשייה זו, וממנה ועד סוף הספר.

כך ממשיכה הגמרא ומלמדת:

”כמאן אזלא (כמי מן התנאים הולכת האמרה הבאה) הא דאמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן: ‘חֲצֵבָה עֲמוּדֵיהָ שִׁבְעָה’ (משלי ט, א) - אלו שבעה ספרי תורה? כמאן (כמי)? - כרבי”.

(שבת קטז).

זאת אומרת, עם ישראל הוא ספר חי בפני עצמו. נפשות בני ישראל הם האותיות של הספר הזה. הם מיוצגים ב-85 אותיות מפוזרות, שנשארו מספר תורה שבלה ונקרע ועדיין הוא עומד בקדושתו.

נסכם ונאמר:

פרשייה מופלאה זו של “וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ” מקפלת בתוכה את דאגת ה' לעמו ישראל. ארון הברית יוצא לפניו ובא לפניו, נלחם באויביהם מצד אחד, ומשכין שלום ביניהם מצד שני. גם מספר בני ישראל רמוז בפסוקים האלו. מכאן החשיבות העצומה שיש לאמירת שני הפסוקים האלה בבית הכנסת בעת פתיחת ההיכל בהוצאת ספר התורה, ובשעת חזרתו להיכל.

